

זשכנו תדרש

שו"ת חזרה

הלכות שביעית

חוברת ג' לחודש טבת

הצהי"ת

השאלות נכתבו ע"י המפצל "דרשן", והוספתי עליהם התשובות

הוספתי שאלות על המראי מקומות של "דרשן"

[שאלות שהוספתי נכתבו במרובעות]

כל מי שיש לו הצרות והארות מתבקש להודיעני לתוצאת הרביע

ניתן להשיג חוברת שו"ת על הלכות
שבת, עירובין, פסח, נדה, בשר בחלב, תערובות, מליחה, מקוואות רבית.
שמיטה

כמו כן ניתן להשיג את החוברת

אספרה שמך לאחי

על

סיפור יציאת מצרים

מגילת אסתר

מתן תורה

נס חנוכה

ניתן להשיג את החוברות אצל

ישראל יצחק משי להב

מודיעין צילית

0573141925

לכתובת האליונות החודשיים באימייל ניתן להירשם wa052052@gmail.com

תרומות להדפסה יתקבלו בהכרה

רמב"ם פ"ד הל' כ' - ל' ופרק ה' הלכה א' - ו'. כס"מ ומהר"י קורקוס [ומראי מקומות שי"ל ע"י "דרשו"]

פרק ד הלכה כ

א. (1) באר פי' המשנה לשיטת הרמב"ם, לשיטת רש"י, ולשיטת הר"ש והרא"ש? (2) ומה דעת ר"ח בן אנטיגנוס?

ת. תנן; בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו אם היו העלין שלהם שחורין אסורין הוריקו הרי אלו מותרין. ובפיהמ"ש מפרש רבינו דמיירי בבצלים של ששית שעקרו, ומונחים ע"ג קרקע וירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו, שכן דרך הבצלים, וכל זמן שהעלין ירוקין, סימן הוא דמאורא בעלמא גדלו, והרי הן כפרי עצמו ומותרין, ואם השחירו הוי סימן שגנקו מהקרקע, והעלין גדולי איסור שהם ספיחי שביעית ואסורין, אבל הפרי מותר דגדולי ששית הוא [שכשמוסיפין בתלוש אין מוסיף העיקר רק העלין, דרך אמונה].

רש"י מפרש ג"כ דמיירי בתלוש אלא דס"ל שאם השחירו העלין דידוע שהן גדלין בשביעית ממימי שביעית, אתו גדולי אסור ומבטלים העיקר אף על פי שהוא מרובה. אבל אם הוריקו העלין סימן הוא שהולכין וכמשים ולא רבו מארעא ומותרין.

ור"ש והרא"ש ז"ל נראה שמפרשים אותה בנטועים בקרקע, וס"ל ג"כ שהגידולין מבטלין העיקר והכל אסור. וסיפא נמי בבצלין של ששית איירי שעקרו בששית וחזר ונטען בשביעית ועקרו לאחר שגדלו מעט וחזר ונטען בשמינית ומתוך שכבר גדלו בששית לא הוסיפו כי אם מעט בשביעית ונאסרו וכשחזרו והוסיפו מעט בשמינית חזר אותו היתר וביטל האיסור המועט שגם של ששית מסייע לבטל אחרי שסוף גידולן בהיתר.

(2) רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אם כשעוקרין עליהן נשארין הבצלים בארץ ואינן נעקרו ע"י העלין, הרי הן כשאר הצומח בארץ והן כספיחי שביעית. ואם לאו מותרים (פי' המשניות).

ב. בצלים של ששית שעקרו וירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו, מה דין העלין ומה דין הבצלים עצמן, ומה הטעם (1) כל

זמן שהעלים ירוקים? (2) כשהשחירו העלים?

ת. (1) הרי אלו מותרים. (2) להרמב"ם העלים אסורים, וכמו שאמר רשב"ג (נדרים נ"ט:) הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור. ולרש"י גם הבצלים. [לר"ש והרא"ש לכאורה הכל מותר כיון שהוא בתלוש].

הלכה כ"א

ג. בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו; (1) באר סוגיית הש"ס בנדרים, אם גידולי היתר מעלין את האיסור [לענין ערלה, כלאים, ושביעית]? (2) מהי מסקנת הש"ס בהא, ומה הטעם? (3) האם איבעיית הש"ס היא רק על העיקר או אף על הגידולים? (4) איך ביארו הראשונים תירוץ הגמ' 'שאני שביעית הואיל ואסורה ע"י קרקע'?

ת. (1) לענין ערלה וכלאים - אינם מעלים, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן [לגבי ערלה] ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות אף על פי שהוסיפה מאתים אסור. ואמר רב שמואל בר רבי נחמני אמר רבי יונתן בצל שנטעו בכרם [והוי כלאים] ונעקר הכרם, [וגדל אח"כ בהיתר], אסור (נדרים נ"ז:). וכ"פ הרמב"ם.

ולענין שביעית - מעלין את האיסור, ובתחילה הגמרא רוצה להוכיח מדין המשנה הנ"ל דמסיים וכנגדן למוצאי שביעית מותרין, כלומר דבצלים של שביעית ששתלן בשמינית וצמחו מותרין, אלמא דהגידולין מבטלין העיקר. ודחי הראיה הנ"ל דילמא במדוכנין, ושוב הוכיחו ממתניתין דהמנכש עם הכותי וכו' דלמוצאי שביעית מותר, אלמא דגדולי היתר מעלין את האסור, ורצו לדחות גם בזה ודלמא במדוכנין, ואמרו חשוד על השביעית קתני פי' דחשוד לא טרח בה, ואמרינן לימא תהוי תיובתא דרבי יוחנן ורבי יונתן שאמרו גבי ערלה וכלאי הכרם דגדולי היתר אין מעלין את האסור ותירץ ר' יצחק שאני שביעית הואיל ואסורה ע"י קרקע בטיילתא ע"י קרקע. (2) לגבי שביעית - גדולי היתר מעלין את האסור בכל גונא, כיון דאיסורה תלוי בקרקע, גם ההיתר תלוי בכך. (3) רש"י פי' על העיקר. והר"ן כתב דבעיין גם

הלכה כב-כג

ו. מה פי' הכתוב 'את ענבי נזירך לא תבצור'?

ת. שלא לבצור כדרך הבוצרים. והרמב"ן פי' שלא יבצור כדרך שהוא נזירך אלא עם העניים, כלומר כדרך שהם בוצרים שלא ישמרו לעצמו, וינהוג בהם כדרך עניים לדרוך בעריבה וכו'.

ז. [תנן; תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה אותם בחרבה. באר פי' המשנה לדעת רבינו, והר"ש?]

ת. לדעת רבינו אין הכוונה על אופן לקיטתו מהמחומר, אלא כשעושה קציעות ושוטחן לייבש, לא ייבשן במקום המיוחד לכך אלא בבית שאין בו דירה וזה נקרא חורבה. ודעת הר"ש והרע"ב דקאי על לקיטה במחומר שלא ילקטם בענין המיוחד לקצוץ התאנים אלא יקצוץ בחרב או בסכין שאין מיוחד לזה (ד"ר"א קס"ב).

ח. (1) באיזה אופן מותר לכתוש זיתים של שביעית? (2) מהו הכלל באלו מלאכות צריך שינוי?

ת. (1) לא יכתוש בבית הבד, אבל כותש ומכניס לתוך בד קטן ביותר, וטוחן בבית הבד ובקוטב שהוא גת קטן לזיתים, ומכניס לבד קטנה הנקרא קוטב, וכ"ש שמותר לעשות הכל בקוטב. [והערוך פי' קוטב עץ כבד שמשימין על הזיתים בבית הבד] (2) בדישה וזריה ודריכה ועימור, צריך שינוי שהן קרובות למלאכת הליקוט משא"כ בטחינה ואפיה ובישול שאין שייכים כלל לקצירה ובצירה אין צריך לשנות. (מקדש דוד שביעית סימן נג).

ט. האם האיסור דוקא בשמור או דוקא בהפקר?

ת. רבינו שמשון ור"ת ס"ל דהאיסור דוקא בשמור, אבל במופקר מותר כאורחיה, אבל דעת רבינו והר"י, שמן המופקר אסור לבצור כדרכו, ומן השמור אסור אפילו בשינוי.

הלכה כ"ד

י. הנועל כרמו או גודר שדהו בשביעית - על מה הוא עובר?

ת. על מצות עשה שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה.

על הגדולין היא, שמן העיקר הם גדלים ואחריו נמשכים. (4) רש"י והר"ן פי' דגבי שביעית תלה הכתוב האיסור בקרקע, דכתיב ושבתה הארץ. אבל ערלה מיעוט שנים גרם לה, וכלאי הכרם ערוב זרעים הוא שגרם לה. אך הרא"ש פי' אסורה ע"י קרקע וכו' כלומר בעודו מחובר יוצא מהיתר לאיסור כגון מששית לשביעית, וכן מאיסור להיתר כגון משביעית לשמינית, וכיון שמתערבין מעצמן הרי אלו מתבטלין, וגדולי היתר מבטלין את האסור בזה, אבל ערלה וכלאי הכרם אי אפשר להתערב מעצמן אלא ע"י מעשה ידי אדם, דמי למבטל איסור לכתחלה ואינו ביטול, ולכך אין גדולי היתר מעלין בהם את האיסור.

ד. (1) האם סוגיא דירושלמי פ"ו פליג על הבבלי? (2) איך פסקו הרמב"ם והראב"ד בסוגיא זו? (3) מה הפי' מדוכנן ומרוכנן?

ת. (1) הכ"מ מפרש דפליג, והבבלי הוא כר' זעירא דלא מפליג בין מכורנים או לא. (2) הרמב"ם מתיר בכל אופן שרבו גידוליו, והראב"ד מתיר דוקא במרוכנן. (3) הראב"ד פי' מרוכנן - כלומר מעקלין הצואר שלהן שלא יגדלו, וכיון שעשה כן גלה דעתו דלא נחא ליה בגידוליהן ואם גדלו אותן גדולין מותרין ומבטלין את האיסור, ואי לא אסורין דמינח נחא ליה וכןטועין לכתחלה דמו. ורש"י פי' דהמשנה איירי שדכן וערבן יחד העיקר עם הגדולין, ולכך גריע ובטל העיקר ברוב גדולי ההיתר, ובעיין בשלא דכן דאיכא למימר דהעיקר חשוב ולא בטל.

ה. [מהו השיעור שבו מבטלין הגידולין את העיקר לענין היתר ולענין איסור?]

ת. לענין היתר כלומר כשמתחילה גדל בשביעית ואח"כ נטעו בשמינית; א. תוס' רי"ד ס"ל דא"צ ששים כדי להתירו אלא סגי ברוב בעלמא, וכ"כ החזו"א משום שהעיקר נוח להתבטל שהעיקר מתחלף ומתחדש וחשיב כפרי חדש. ב. הר"א מן ההר והשטמ"ק בשם שיטה ובשם הרא"מ ס"ל דהכונה בששים (ידר' אמונה).

לענין איסור - שמתחילה גדל בשישית ונתרבה בשביעית - לדעת רבינו בהל' כ' אין ההיתר בטל. ומהרי"ק בשם רש"י, כתב להיפך דגידולי איסור מבטלין העיקר אע"פ שהוא מרובה, [והטעם שגידול מעט אסור ולא בטל כתב הר"ן בנדרים (נח). דהוי דבר שיש לו מתירין כיון שיכול לאכול קודם זמן הביעור בקדושת שביעית]. אבל רבינו ס"ל דהיתר לא בטל (דר"א ציונה ר"נ).

לדעת הב"י (אבקת רוכל כ"ב - כ"ד) חייב במעשרות, דאין בו קדוש, ואע"ג שהגדולים היו ביד גוי, חייב במעשר דבדיגון ביד ישראל תלה רחמנא. ב. לדעת מהרי"ט פטור דיש בו קדוש והוי הפקר, ועוד דדרשו במכילתא "ויתרם תאכל חית השדה" מה חיה אוכלת בלא מעשר אף אביונים אוכלים בלא מעשר מכאן אמרו אין מעשר בשביעית (רש"י שמות כג יא) ג. החזו"א מפרש דזה שהחמיר ב"י לעשר אינו תלוי בפלוגתא הראשונה אי נהוג בהן קדוש דאפילו אי קדוש נהגי אין דין הפקר בשל נכרי שאינו בתורת שביעית, ולפ"י אין ראייה מהפוסקים שחייבו בתרומ"מ (וכ"פ הרמ"א של"א י"ט) שאין קדוש נהגת בהם, ולמעשה כתב החזו"א להפריש תרומ"מ בלא ברכה.

[החזו"א סי' כ' ד"ה ולא מצינו] כתב דלא מצינו בראשונים ואחרונים מי שיאמר שאין קדוש נהוג בשל נכרים זולת הב"י, אמנם הביא בשם מהרי"ט החרדים והש"ל דחזר הב"י והורה כמבי"ט אך כתב שלפי הנדפס באבקת רוכל בשנת של"ד עדיין החזיק בשיטתו אלא שעדותן של שלשת אותם גאונים מהרי"ט החרדים והש"ל מכרעת נגד הנדפס אחר דורות הרבה ולא מן הב"י חתים עלה, כלומר שאין הדבר אמת שבשנת של"ד החזיק עדיין הב"י בשיטתו, וממילא אין זה נכון הנידוי הכתוב באבקת רוכל שם, ועפ"י נמצא שאין צד שאין הלכה שאין ק"ש נהוג בשל נכרים, ואחר זאת נדפס בחזו"א שם במוסגר הוספה שכתבה החזו"א לאחר מכן ושם כתב שהגיע לידו ספר ברכ"י וכתב דכת"י הב"י של שנת של"ד היה מקוים בידי מהר"מ גלנטי ואין בו ספק, וכתב החזו"א על פי דברי הברכ"י שבשנת של"ד נשתנה המנהג עפ"י המבי"ט, והברכ"י כתב שזה היה אחר פטירת מרן או בחלו שלא בהסכמתו, אבל החזו"א תמה ע"ז דודאי חכמי צפת שהסכימו עם מרן לא היו עושין דבר נגד מרן ונגד דעת עצמן ועיקר דברי הברכ"י אינם מובנים וכי זו לא שכיח שגאון יחזור מהוראתו והלא קדוש מרן וכל החכמים כל מגמתם למען הדין והאמת ושפיר י"ל דאחר הכרזת נדוי לעשר מספק הרבה עליו המבי"ט בראיות וקם מרן בשיטת מבי"ט והתיר הנדוי ונתן להם רשות שלא לעשר ומרן משך ידו ואפשר דמקצת חכמים חזרו לדעת המבי"ט ונהי' רוב נגד מרן והוכרע ע"פ הרוב, והוכרח מרן לבטל דעתו ולכן לא ידעו אי גם ב"י חזר בו בכל אופן אף לדברי הברכ"י שהיה אחר פטירת מרן מ"מ הוא מנהג כהלכה כי לעולם ההלכה כשופט אשר בימים ההם והנידוי שהכריז ב"י נתבטל כיון שב"ד שלאחריו חלקו על עיקר דינו וממילא אינו נהוג לדורות ע"כ. ועפ"י חזר מש"כ החזו"א בתחילה שאין צד שאין ק"ש נהוג בשל נכרים].

טו. [1] איך המנהג בזמננו לענין קדושת שביעית בפירות נכרים? (2) ומה"ד לענין ביעור?

ת. 1) בירושלים נהגו שאין קדוש בשל נכרים, והמדקדקים היו קונים בהקפה שלא למסור דמי שביעית לע"ה, ולא חששו לאיסור סחורה דסמכו דהאיסור על המוכר בלבד, ואין בזה לפנינו כיון דיש לו ע"מ לסמוך כסברת המבי"ט.

יא. פירות שמורים, האם מותרים או אסורים באכילה?

ת. לדעת רבינו מותרים, וכ"ד רש"י והרמב"ן, אך לדעת התוס' אסורים.

יב. 1) כמה מותר לבעל השדה להביא לעצמו לתוך ביתו? 2) אם הביא יותר מכך, האם מותרים או אסורים באכילה?

ת. 1) יביא מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן, חמשה עשר כדי יין (עיין לעיל פ"ד הל' א' מש"כ באיזה אופן עובר על לא תבצור, והחזו"א נסתפק אם האיסור גם על אחרים). 2) מותרין.

יג. 1) האם ההפקר בשביעית היא אפקעתא דמלכא או תלוי בדעת הבעלים, ולמאי נפק"מ? 2) האם צריך להפקיר בפיו?

ת. 1) הב"י ס"ל דתלוי בדעת הבעלים, ולכן אם לא הפקירו חייב במעשרות (אבקת רוכל כ"ד), וכן נקט הפאת השלחן. אך מהרי"ט (א' מ"ג) ס"ל דהיא אפקעתא דמלכא, והראיה דב' המפקיד אמרו דלשון נטושין היינו בעל כרחו כדכתיב והשביעי' תשמטנה ונטשתה דהיא אפקעתא דמלכא, מוכח דפירות שביעית אף על פי שיחזיק בהם ולא יפקירם, מופקרים ועומדים הם מגזרת מלך. וכן בפ"ז דכלאים מביעא לן בירושלמי במסכת גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו ומייתי דשמעי' מן הדא א"ר יוסי מעשה בא' שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר' עקיבא ואמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואין הגפן שלו ואין התבואה שלו אלמא אפקעתא דמלכא היא שכל מה שיזרע בקרקע בשביעית רחמנא אפקריה. 2) הרידב"ז כתב (קונטרס השמיטה דף ה:) דרצון התורה שיהא ההפקר בא ע"י הבעלים, שהבעלים יוציאו מרשותם ע"י פיהם להפקר, (אך הקהילות יעקב (שביעית סימן ו') ס"ל שאינו מחויב להפקיר בפה את זכות ממון שלו רק מחויב לנטוש ולעזוב אותן כדבר מופקר ולא ישלוט עליהן).

יד. 1) פירות שבשדה עכו"ם האם הוי הפקר, והאם קדושת שביעית נהגת בהם? 2) כשנגמרה מלאכתן ע"י ישראל האם חייב במעשר והטעם?

ת. 1) הב"י והמבי"ט נחלקו אם נהוג ק"ש בשל נכרים, ובזה הב"י לקולא והמבי"ט לחומרא, לדעת המבי"ט (א' י"א), וכ"ד בנו המהרי"ט הוי הפקר ונהוג בהם קדושת שביעית, ולדעת הב"י אינם הפקר ואין בהם קדוש. והחזו"א (פ"כ ז' ד"ה ומיהו) מסתפק דאף אם קדוש נהגת בהם אפשר שאינם הפקר כיון שאין הנכרי חייב במצוות. 2) הב"י והמבי"ט נחלקו גם בזה אי חייב לעשר ובזה הב"י לחומרא והמבי"ט לקולא כגון קנה ענבים ועשה מהם יין, א.

דשמיטת קרקעות בשביעית נוהגת מהתורה אף שלא בזמן הבית אבל לא שמיטת כספים. (2) שמיטת קרקעות דאמר היינו יובל. (3) מדבריהם קאי להשמטת כספים דסמך ליה, דאילו שמיטת קרקעות נוהג מדאורייתא בכל זמן.

יט. האם שמיטת קרקעות נוהגת רק כשיש בית המקדש, ומנלן?

ת. לדעת רבינו נוהגת אף שלא בזמן הבית, שהרי נאמר כי תבואו אל הארץ וגו' דבארץ תלה אותה הכתוב ולא בבית המקדש, אך לדעת שאר ראשונים אינו נוהגת אלא מדרבנן כנ"ל.

הלכה כו

כ. משנה (פ"ב א'); שלש ארצות לשביעית. כל שהחזיקו עולי בבל, מארץ ישראל ועד כזיב, לא נאכל ולא נעבד. וכל שהחזיקו עולי מצרים, מכזיב ועד הנהר ועד אקמנה, נאכל, אבל לא נעבד. מן הנהר ומאקמנה ולפנים, נאכל ונעבד: (1) מה דין מקום שהחזיקו בו עולי בבל? (2) מה דין מקום שהחזיקו בו עולי מצרים?

ת. (1) אסור בעבודה וכל הספיחין אסורים. (2) אסור בעבודה אבל הספיחים מותרים.

כא. (1) לפי רבינו שמשון מה הפי' לא נאכל ולא נעבד? (2) ומה הקשה מהר"י קורקוס על פירוש? (3) לפי הרמב"ם בפי' המשנה, מה הפי' לא נעבד ולא נאכל, נאכל ולא נעבד, נאכל ונעבד? (4) ומה הקשה מהר"ק על פירוש? (5) לפי הרמב"ם כאן, מה הפי' לא נאכל ולא נעבד, נאכל ולא נעבד, נאכל ונעבד?

ת. (1) לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור, ולא נעבד בשביעית. (2) מדוע החמירו במקום שהחזיקו עולי מצרים בעבודה ולא החמירו לחייב בביעור, ועוד שהיה צריך להקדים לא נעבד שהיא בשביעית ואח"כ ולא נאכל, שהוא לאחר שביעית. (3) כל שהחזיקו עולי בבל לא נאכל ולא נעבד - שאסור לנו עבודת הארץ ההיא, ואם תעבד על ידי אחר אסור לאכול ממה שתוציא. ושהחזיקו עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד - שאין מותר עבודתה ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית. מן הנהר ומאקמנה ולפנים נאכל ונעבד - שמותרת עבודתה בשביעית והצומח בה יאכל בלא קדושת שביעית אלא כפירות כל שנה. (4)

אך החזו"א הנהיג קנייה ע"י מינוי שליחות לועדת השמיטה, והשקילה והמכירה היו רק חלוקת שותפות, והמעות נשלח לנכרי, ובעלי החנויות מקבלים שכ"ט בלבד. (2) מהר"ק ומהר"ט ס"ל דיש חובת ביעור וכ"ד החזו"א, והר"ש הזקן ס"ל שאין חובת ביעור.

טז. [פירות שיש בהם ספק קדושת שביעית האם צריך להפקירם? והאם פטור ממעשר?]

ת. כשיש ספק, כגון אתרוג של שביעית שנכנסה לשמינית כתב רש"י (ר"ה ט"ו) דחייב להפקיר דשביעית דאורייתא וספיקא לחומרא, ומחמת כן פטור ממעשר. אך בשיטת הנכנס לשביעית אע"פ שנוהג בו שביעית מ"מ ס"ל להרמב"ם (פ"ד הל' י"ב) דחייב במעשר ומפרש החזו"א (ז' י"ד) כיון שההפקר רק משום חומרא דאע"ג שאין הוא רשאי לעכב על מי שבא לזכות דהוי ספק איסורא מ"מ אין אחר רשאי לזכות בו מספק וצ"ע (אמנם עיין רמב"ם פ"א ממע"ש הל' ה' דמשמע דמעיקר הדין אזלינן באתרוג בתר לקיטה).

הלכה כ"ה

יז. (1) בזמן בית שני, האם היה נוהג יובל? (2) למ"ד שלא היה היובל נוהג, האם שמיטה נוהג מדאורייתא, ומנלן?

ת. (1) לרש"י היה נוהג רק מדרבנן. (2) רש"י מפרש דיש בזה פלוגתא; א. דבירושלמי אמרו שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל, ואחת שמיטת שביעית. ב. בתר"כ אמרו שהוא נוהג אף בזמן שאין היובל נוהג ע"כ. וכן נראה דעת רבינו כאן שפסק כהת"כ שאף שלא בפני הבית נוהגת שביעית מן התורה, לבד משמיטת כספים שנוהג מדרבנן.

יח. שלא בזמן הבית; (1) כמאן פסק הרמב"ם כחכמים או כרבי? (2) ואיך מתיישב הא דאמר רבי בשתי שמיטות הכתוב מדבר? (3) ואיך מתיישב מה שכתב הרמב"ם דשביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם?

ת. (1) הרמב"ם פסק כאן דשביעית נוהגת אפי' שלא בזמן הבית, ולכאורה משמע דס"ל כחכמים דפליגי עליה דרבי דדרש "וזה דבר השמטה שמוט" בשתי שמיטות הכתוב מדבר בזמן שאתה משמט קרקעות אתה משמט כספים, אך א"א לומר כן שהרי בפ"ט ה"ב הביא ההיא דרבי, לכך צ"ל דפסק כרבי וס"ל

לעכ"ם, והובא שיטתו בשו"ע של"א סי"א וכן פי הגר"א שם אות כ"ח שכן הוא דעת הרמ"א שם ס"ב דכיון שהוא דרבנן יש קנין כמו בסוריא. אך החזו"א מוכיח שדעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם אינו כן, ואף מרן הב"י מבי"ט ומהרי"ט וכל חכמי צפת בזמן הב"י שדנו למעשה אם לנהוג כהרמב"ם או כהראב"ד בגדל ביד נכרי ומירחן נכרי לימוד ערוך הוא בפיהן דאין קנין לנכרי אף בזה"ז, וכ"פ השל"ה החרדים, והחיי"א בהלכות א"י שחיבר ובפאה"ש מבואר שהיו מברכין על הפרשת תרומ"ע בגדל ביד נכרי ונגמר ביד ישראל אלמא שלא חששו כלל לעשות ספק בזה, וכהמנהג בא"י מזמן מרן עד היום]

כד. (1) האם שביעית נוהגת בסוריא מן התורה ומדרבנן, ומה הטעם? (2) האם סוריא נכבשה ע"י עולי בבל?

ת. 1) אינה נוהגת מן התורה, כיון שהיא כיבוש יחיד, ומ"מ מדרבנן גזרו עליה כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם. 2) הראב"ד בהל' כ"ח כתב שלא החזיקו בו, והכס"מ כתב שאין אנו יודעים אם כבשו קצת ארצות מסוריא.

כה. עמון ומואב, מצרים ושנער; (1) האם שביעית נוהגת בהן? (2) האם חייבין במעשרות? (3) ואיזה מעשרות?

ת. 1) אין שביעית נוהגת בהם. 2) חייבין. 3) בבבל מעשר שני ובמצרים מעשר עני, בעמון ומואב לראב"ע מעשר שני כבבל, ולר' טרפון מעשר עני כמצרים.

הלכה כ"ח

כו. עבר הירדן; (1) מאי טעמא שביעית נוהגת בה? (2) מניין דשביעית אינה נוהגת בה מדאורייתא רק מדרבנן?

ת. 1) כיון שכבשה משה. 2) מהרי"ק בשם התו"כ דיליף מדכתיב כי תבואו אל הארץ, היינו ארץ המיוחדת. [אך ביטול מלכו ס"ז ס"ל דאחר שעברו הירדן ונתקדש העיקר נתקדש גם הטפל שהם סיחון ועוג ודינם כארץ ישראל מהתורה, וראיה לזה דאמרו; משגלו שבט גד ושבט ראובן בטלו היובלות מישראל לפי שאין כל יושבי עליה, ולפי דבריהם שלא נתקדשה בקדושת א"י, מעולם לא היו כל יושבי עליה שהרי השני שבטים והחצי היו מחוץ לארץ ישראל, וזה ודאי דבר בטל. וכ"ד החזו"א (ג')]

גם לפ"ז הל"ל איפכא לא נעבד ולא נאכל. 5) לא נאכל היינו הספיחים, ולא נעבד היינו איסור עבודה, ולא החמירו במקום שהחזיקו עולי מצרים באיסור ספיחים שהוא דרבנן כיון שלא קדשוהו לעתיד לבא.

כז. (1) מקומות שהחזיקו עולי מצרים, באר כל השיטות מה דינו לענין שביעית? (2) האם אפשר לסמוך על המפות שבזמננו?

ת. 1) במשנה אמרו דמקומות אלו "נאכל" ונחלקו בפירושו; א. להרמב"ם בפי' המשניות וכ"ד הרי"ף גאות אף שעבדו בהם באיסור לא נאסרו הפירות. ב. להרמב"ם ביד החזקה נוהגת דיני שביעית בפירות אלא שלא גזרו איסור ספיחין וכ"פ החזו"א. ג. להר"ש והרא"ש נאכל אחר הביעור, דאין הביעור נוהג, וגם א"צ להפקיר הפירות. ד. הר"ש סירליאו וכ"ד הגר"א שאין נוהג בהם דיני שביעית בפירות אלא שעבודת הקרקע אסורה. 2) כתב החזו"א (ג') אין אנו בטוחים אם אפשר לסמוך טל מפת הארץ שלא דקדקו בדברי חז"ל ושמות הערים ומקומותיהן נשתנו ויש שנמחקו זכרם ובנו על אומדנות.

הלכה כ"ז

כח. (1) אלו מקומות נקראים סוריא ומדוע אינו כא"י? (2) בא"י, בסוריא, או במקומות שכבשו עולי מצרים; האם יש קנין לעכ"ם להפקיע מידי מעשר ושביעית?

ת. 1) (בפ"א מתרומות ה"ג וה"ט) כתב רבינו; הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען נקראים סוריא כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן, ומפני מה ירדו ממעלת א"י מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י. וכל יד פרת עד בבל כגון דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיוצא בהן עד שנער וצהר הרי היא כסוריא. 2) כתב רבינו (פ"א מתרומות ה"י) דבא"י אין קנין לעכ"ם להפקיע מן המצוות, ולכן כשחזר ישראל ולקחה ממנו מפריש תרומ"מ מן התורה, [ועיין לקמן שנחלקו בפירושו מה דינו בעודו ביד נכרי דהכס"מ מיקל והמבי"ט מחמיר] אבל בסוריא יש קנין להפקיע מהמעשרות ומן השביעית. וכ"כ מהרי"ק (פ"א מתרומות ה"ה) דיש מי שפירש דבמקומות שכבשו עולי מצרים יש קנין לגוי להפקיע מן השביעית. וכ"ד הר"ש סירליאו והגר"א, אלא שהחזו"א (דמאי ד' א') כתב נראה דדוקא במעשר הקילו אבל לא לענין שביעית ונוהג אף בשל נכרי אע"ג דבסוריא יש קנין אף לענין שביעית. [בספר התרומה נוטה לומר דבזה"ז שבא"י עצמה הוא מדרבנן יש קנין

בפי' המשניות והרע"ב פי' דהרי הן כפירותיו לקולא דפטור מתרומ' וכ"כ בפי"א ממעשר הלכה טו דעכו"ם חזקתו להחליף הפקדון, ולכן אם נגמרה מלאכתן ביד ישראל מפריש מעשרותיו, ואם הפקיד טבלים וגמר הנכרי מלאכתן חייב להפריש שמא לא החליף העכו"ם, ואם הפקיד חולין מתוקנן אינו צריך להפריש כלום שאפילו החליף העכו"ם פטורין. (משא"כ לר' שמעון שאומר דמאי חיישין שהחליפן בשל פירות ישראל). (3) בפאת השלחן (דמאי ט"ז) הקשה דאיתא בתוספתא פ"ד דדמאי ה"ז, המפקיד פירות אצל העכו"ם ה"ז חושש משום מעשרות ומשום שביעית, ולהרמב"ם תמוה דהא לא חיישין שיחליף אלא על שלו, וא"כ אין בזה חשש]

ל. מה הוקשה לבעל כפתור ופרח על דברי הרמב"ם, ומה הוכיח מקושייתו?

ת. אמאי פירות העכו"ם מותרים, הרי שנינו לא נאכל ולא נעבד, והרב עצמו פירש שאם תיעבד על ידי אחר אסור לאכול ממה שתוציא וזה אפילו בקרקע העכו"ם, דאף שאין לגזור על העכו"ם מ"מ מה שאסור מהתורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע, והאריך בקושיא זו ולא העלה בה תירוץ. ומוכיח שאין לחלק ולהתיר עבודה מחמת שהיא קרקע עכו"ם, ולפי"ז אין קנין לעכו"ם להפקיע מידי מעשר ושביעית.

לא. איך יישב בעל כסף משנה דברי הרמב"ם מקושיות הכפתור ופרח?

ת. א. הא דקתני לא נאכל ולא נעבד פירש רבינו לא נאכל לענין ספיחים דלא כפירושו בפי' המשנה, ב. מה שכתב בפירוש המשנה שאם תיעבד על ידי אחר אסור לאכול וכו' היינו דוקא בשאותו אחר ישראל אבל אם הוא עכו"ם מותר. ג. מ"ש עוד אבל מה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לא הופקע וכו' לא דק דבהדיא כתב רבינו בפ"ט ובפ"ז דשמיטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם ד. מ"ש אינם חייבים בשביעית אבל בפירותיהם נוהג שביעית שהרי ביטול גזירת ספיחים לא ביטל עבודה בשביעית וכמו שכתב הוא ז"ל שהספיחים מותרים ועבודה אסורה ע"כ, הדבר ברור שאינם ענין זו לזו דמה שאמר שהספיחים מותרים ועבודה אסורה היינו בשדה ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל [המדובר שם לענין בית שאן]. והכא מיירי בשדה עכו"ם. ה. מ"ש ואין לומר מי שספיחיו אסורים וכו' ולזה לא מצא הרב היתר לפירות

כ"ה) דמש"כ רבינו שהוא מדרבנן היינו כדכתב הראב"ד משום שלא כבשה עזרא].

כז. איזה תירוצים למדנו על קושיית הראב"ד שלא היה להרמב"ם להביא עבר הירדן מק"ו שהרי לא החזיקו בה עולי בבל?

ת. א. אפשר דסד"א שיש להחמיר כדי שלא יבואו להקל בעבודה, כיון שאינם מעיקר א"י (מהרי"ק). ב. אין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן ומסוריא (כס"מ).

כח. איך מתיישבת הלכה זו עם מה שלמדנו במס' ידים שעמון ומואב הם מחול ואין שביעית נוהגת בהן?

ת. א. דעת רש"י דבחלק שטיהרו בסיחון חייב במעשר, וכ"כ התוס' בתי' א' דחלק זה לא כבשו עולי בבל, ומה שאמרו עבר הירדן חייב בביעור היינו מארץ סיחון שלא היתה מעמון ומואב. ב. בתי' ב' אומר ר"ת דבארץ עמון ומואב שלא כיבש סיחון הוי חול' חייב במעשר, אך מה שכיבש חייב בשביעית שכבשוהו עולי בבל, וכתב מהרי"ק דתי' זה עיקר. ג. דעת רבינו לקמן (פ"ז ט') דמה שאמרו עבר הירדן חייב בביעור היינו לצד מערבי של הירדן כלומר שפלת לוד וההר שלו ועוד עד הים, ולא בעמון ומואב שהוא לצד מזרח [לדעת הראב"ד לא כבשו עולי בבל את עבר הירדן].

הלכה כ"ט

כט. (1) גוי שזרע פירות בשביעית בקרקע שלו, לדעת הרמב"ם, מה דין הפירות, ואיזה טעם נתן הרמב"ם לדבריו? (2) באר המשנה (דמאי ג' ד') המפקיד פירותיו אצל הנכרי הרי הן כפירותיו ר"ש אומר דמאי? והאם יש מכאן ראיה לדין הנ"ל? (3) מה קשה לפי הרמב"ם מהתוספתא?

ת. (1) הפירות מותרים, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם, ופי' הכ"מ דבעודה ביד עכו"ם היא מופקעת לגמרי מקדושת שביעית. [אבל המבי"ט ומהרי"ט ס"ל דיש בו קדו"ש דאין קנין לעכו"ם להפקיע, ולא פטר הרמב"ם אלא דין ספיחים], (2) בגמרא (בכורות יא:) פי' דחיישין שהחליפן העכו"ם בפירות שגדלו אצלו, ולהפריש כו"ע לא פליגי דאפי' לר"ש לא אכיל מספק אלא פליגי אי צריך ליתנן לכהן. ומזה הביא המהרי"ט ראיה להנ"ל דה"ה דאין קנין לגבי שביעית. ובחזו"א (סימן כ) כתב דהיא ראיה מכרעת. אך הרמב"ם

ת. ס"ל דהפירות שזרע העכו"ם בקרקעו מותרים, ולא כמב"ט ומהר"ט שפירשו ההיתר רק על הספיחין, וגם לא כהכס"מ דפירש משום שאין בה קדו"ש, אלא שאין לאסור הפירות שזרע עכו"ם רק מטעם ספיחין, ובעכו"ם לא גזרו.

לו. מה הדין כשזרע ישראל בקרקע הגוי, ומה הדין?

ת. כתב מהרי"ק דלדעת מי שסובר שכשזרע ישראל בקרקעו הפירות אסורין מדינא כיון שזרע בעבירה, ודאי דה"ה כשזרע בקרקע הגוי שהרי אין קנין לגוי להפקיע, אבל לדעת רבינו שסבר דמה שזרע ישראל בקרקעו אינו אסור אלא משום ספיחים אפשר שבקרקע גוי לא שייך הגזירה או אפשר דלא פלוג, והראשון יותר נראה בדעת רבינו.

הלכה ל'

לו. (1) ההפקר בשביעית האם הוא גם לנכרים? (2) האם מותר למנוע נכרים מלאכול פירות שביעית?

ת. (1) בירושלמי נחלקו ר"י ור"ל בענין הפקר לישראל ולא לנכרים, דר"ל יליף דלא הוי הפקר דבעינן הפקר כשמיטה שהוא אף לנכרים. (2) רבינו כתב דמושיבין שומר בעיירות הסמוכות לספר כדי שלא יבזו העכו"ם הפירות, ונסתפק הרדב"א אם באו עכו"ם יחד עם עניי ישראל לזכות בפירות שביעית אם מותר למנעם דהא יש בה קדושה או שאסור מפני דרכי שלום, ומסתברא דמונעים ועדיין הדבר צריך תלמוד. ומבאר החזו"א (י"ד ד') דאף שמצד הבעלים הוא הפקר גם לנכרים, אין איסור לעכבם מלזכות בשל הפקר, דהפירות קדושין למצוותן והתורה אמרה ואכלו אביוני עמך, ומוזהרין בני נח שלא לקפח ישראל ממצותן. אמנם בהמה שאוכלת אסור לעכב דכתיב ולבהמתך וגו'.

פרק ה הלכה א-ג

לח. (1) האם יש מצוה באכילת פירות שביעית? (2) פירות שביעית שדרכן לאכול חי או מבושל האם מותר לשנות מדרך אכילתן?

ת. (1) בעל מגילת אסתר מפרש דעת הרמב"ן דמצוה לאכלם דלא כהרמב"ם מדכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ונכפלה המצוה באמרו יתעלה ואכלו אביוני עמך. והחזו"א (י"ד

העכו"ם בשביעית אלא משום שהעכו"ם אינם מצווים על השביעית דאי לאו הכי לכתוב פירות העכו"ם בשביעית מותרים ולשתוק, ע"כ. מה שכתב רבינו ולא גזרו על הספיחים לא לתת טעם להיתר פירות שזרע העכו"ם בשדהו בא אלא דלא תקשה, דהא לא גריעי מספיחים שלא עובדו על ידי ישראל ואפילו הכי אסורים לכך תירץ דמאחר שהספיחים אינם אסורים אלא משום שמא יזרע ובעכו"ם לא שייך לגזור שמא יזרעו שהרי אינם מצווים על השביעית הילכך ליכא קושיא מספיחים.

לב. מה הפי' במה שכתב הרמב"ם שאין קנין לגוי בארץ להפקיע ממצוותיה?

ת. הכפתור ופרח ס"ל כפשוטו דאף כשהיא ביד העכו"ם יש בה קדושת שביעית ומעשר. [וכן ביאר בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי (א) דלענין גוף הקרקע לא נפקע הקדושה אלא שאם גמון העו"כ פטורים, דגמר עו"כ הוא הפוסטרו] ועיין לקמן דעת הכ"מ.

לג. ואיך ביאר הכסף משנה את דברי הרמב"ם?

ת. הכ"מ הביא מה שכתב רבינו בפ"א מהלכות תרומות לענין שאם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא הרי היא כאילו לא נמכרה לעכו"ם מעולם אבל בעודה ביד עכו"ם מופקעת היא ומה שפירותיהם חייבים במעשר אינו אלא כשמירחם ישראל דוקא. [במעדני ארץ סי' ט' מפרש דגם לדעת הכס"מ אסור לישראל לעבוד בה. ולדעת שיטה זו עיין בשו"ת אבקת רוכל סימן כ"ד ז"ל, יותר טעם יש לאומר שיש לו קנין להפקיע משביעית, דקרא כתיב והיתה שבת הארץ לכם ולא לגוים, והוא דרשת הת"כ. אלא שהחזו"א דחה ראיה זו, וכתב (כ' ז') דהוא נטי' מפשוטו, שאין הכתוב מדבר בשל מי הארץ, אלא הארץ ודאי ביד ישראל, והמצוה לכם ולא לנכרי בא לפרש שאין ליתן מפירות שביעית לאכילה לנכרי].

לד. איך יישב מהר"י קורקוס דברי הרמב"ם מקושיות הכפתור ופרח?

ת. כי התורה לא אסרה עלינו אלא שלא לזרוע בשביעית אבל אם עבר וזרע לא אסרה תורה הפירות ואין בהם אלא גזרת ספיחים, ובמה שזרע הגוי בקרקעו לא שייך גזרת ספיחים.

לה. ואיך ביאר מהר"י קורקוס את דברי הרמב"ם?

קיימי ומברכין העץ, וכ"כ כאן דדרך אכילה בשביעית הוא כדין תרומה ומעשר שני, ובפ"א מתרומות הל' ב' כתב דמותר לרסקן. להלכה פסק המחבר בסי' ר"ב ס"ז לגבי הלכות ברכות כהרמב"ם, והרמ"א הביא דעת רש"י ותרוה"ד, ומ"מ העיקר כהרמב"ם, ועיי"ש במ"ב, ולפ"ז אם נלמוד שביעית מדיני ברכות, מותר לרסק לגמרי כשממשו ניכר, ואם אינו ניכר, לכתחילה יש לחוש, אמנם למעשה בסדר השביעית לר"ז שפירא התיר לעשות ריבה מפירות שביעית. (2) אסור לעשות מהם משקין דאין משנין אותן מברייתן חוץ מזיתים וענבים בלבד.

מא. (1) מה הטעם לאסור סחיטת פירות? (2) באר הנידון בענין סחיטת תפוזים ואשכוליות, ולימון?

ת. (1) כתב החזו"א (כ"ה ל"ב) דאף שמשקין היוצא מהן כמותן לענין קדוש"ש עכ"פ מדרבנן, וגם אינה פוגמת האכילה, מ"מ לא אמרה תורה דינים על זיעה ואינו עיקר וגריעי ממני צבעין או אוכל שנפסד. (2) לדעת הרשב"א כל שעומד לסחיטה או לבישול חשיב עיקר הפרי ואמרינן בו טעם כעיקר ומברכין עליו העץ, ואפשר דליכא דפליג עליה דהרשב"א, אלא דמשמע בגמרא (שבת קמ"ד) דכל הפירות זולת זיתים וענבים אינם עומדים לסחיטה. ומשמע בגמ' שאין מתחשבין בדורות שעברו אלא דיינינן הדבר בכל דור ולפ"ז י"ל לדעת הרשב"א דתפוז"הו עומד לסחיטה דרוב תשמישו בכך, ואפשר דא"צ רוב תשמישו אלא רוב בני אדם משמשין למשקה, ואפשר דכל שרוב בנ"א ניחא להו במשקין כמו בפירי מקרי עומד לסחיטה וצ"ע (חזו"א שם). ולימון עדיף טפי שאין דרכו לאכלו כולו, אלא לעולם המיץ שלו עיקר. וכן היה ההוראה למעשה שמותר לסחוט תפוז"ה ואשכוליות.

מב. (1) האם מותר להדליק נר, ולצבוע צבע בפירות שביעית, ומנלן? (2) עצי הסקה, ועצי שמן, וכן לולב, האם יש בהם קדוש?

ת. רבינו כתב דמותר מדכתיב "תהיה" אף להדלקת הנר, אף לצבוע בה צבע (תו"כ בהר"א י'). והר"ש (פרק ח' א') כתב דאוכלי אדם ואוכלי בהמה עושין מהן צבעין לאדם, ויליף בירושלמי ריש פ"ז אכילה ושתיה סיכה וצביעה מריבוי דלכם כל שהוא צורך לכם. אמנם בתלמוד שלנו (ב"ק ק"א) דרשינן לכם דומיא דלאכלה דבעינן הנאתו וביעורו שוה, וה"נ צבע דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, וה"ה הדלקת הנר. (2) בגמרא הנ"ל יליף

(י') חולק דגם להרמב"ן אין מצוה באכילתם אלא שאסור בסחורה (ומה שלא מנאה בלאוין כי נלמד מלשון עשה). (2) דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי.

לט. (1) באר החילוק בין איסור הפסד תרומה לאיסור הפסד פירות שביעית? (2) האם מותר לגרום הפסד לפירות שביעית? (3) מה טעם מותר להעלות לג לייבש עלי ירק הראויים לאדם?

ת. (1) על אף שרבינו דימה איסור הפסד לדין תרומה ומעשר שני, ולכן אסור לאכול באופן שמשנה דרך אכילתו, מ"מ יש לחלק דגבי תרומה כתיב משמרת תרומתי מחוייב לשמור שלא תבא לידי הפסד על ידו בשום אופן ואף כשרואה שהיא מגולה יכסנה, אבל בשביעית האיסור רק משום "לאכלה ולא להפסד" וזה רק כשמפסידו בידים אבל שיחוש פן יבוא לידי הפסד על זה אינו מצווה (שאילת שלמה ח"ב י"ד). (2) בשו"ת מהרי"ט ח"א פ"ג מתיר גרם הפסד, ולכן מתיר ללקט עלין של עצי התות להאכילן לתולעת המשי, אף על פי שעל ידי כן הפירות מתיבשות ונושרות, הואיל וגרמא הוא ואינם מפסידין ביד. אך במקדש דוד (שביעית מ"ב) ס"ל דאסור לגרום הפסד לפירות שביעית וצריך אף להציל אותם מן ההפסד, מדאמרו (לקמן ה"ה) הלכה הבהמה מאליה תחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שנאמר לבהמתך ולחיה כו' ע"ש, מכלל דבלא קרא היה צריך להחזירה משום הפסד, אלמא דצריך גם כן למנוע שלא יבוא לידי הפסד. (3) בירושלמי בפ"א התירו לעשות כן ולאחר שיבש מאכילה לבהמה, ובמהרי"ט הנ"ל הוכיח מזה דגרם הפסד שרי, אך החזו"א (י"ד י') ס"ל טעם ההיתר משום דמעלה להו ומצילם בכך, דאם לא ייבשו יירקבו, אבל אל"ה הו"י חשיב העלאה לגג הפסד בידים.

מ. (1) האם מותר לרסק קצת או לגמרי פירות שביעית, ומה ברכתו? (2) מה"ד לסחוט למשקה פירות שביעית?

ת. (1) א. בדבר שדרכו תדיר להיות מעור ומרוסק מותר, ובמלתייהו קיימי (תרוה"ד כ"ט). ב. פירות שאין הדרך כלל לרסקו לכו"ע אסור. ג. בפירות שהדרך לרסקן - לדעת רש"י (ברכות ל"ח) מותר לעשות טרימא דהיינו כתישה קצת, דבמלתייהו קיימי ומברכין העץ, אבל לרסק לגמרי אסור, ומברכין עליהו שהכל וכ"ד התרוה"ד (כ"ט). אבל מהרמב"ם (ברכות פ"ח הל' ד') משמע שאף לרסקן לגמרי מותר דבמלתייהו

מו. ומה הדין לבשל מעט ולאכלו מיד - לכתחילה ובדיעבד?

ת. בישל מעט ואכלו מיד מותר, ואפילו לכתחילה, שהרי אינו מניחן כדי לבוא לידי פסול.

הלכה ה

מז. פירות המיוחדין למאכל אדם האם מאכילין אותן לבהמה חיה ועוף?

ת. אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות.

מח. (1) הלכה הבהמה מעצמה לאוכלן האם מחזירין אותה, ומניין? (2) ומה"ד בפירות תלושין?

ת. (1) אין מחייבין אותו להחזירה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. כלומר דכשהיא עדיין בארצך מותרת לבהמה וחיה. [וכתב החזו"א י"ד ד' דאסור להחזירה, ויש לעיין לפ"ז מש"כ התוס' (ר"ה ט' ד"ה וקציה) דשומרי ספיחין בשביעית לצורך העומר היו שומרים רק מבהמה חיה ועוף ולא חשוב משום כך משומר, והוא תמורה דהא אסור להחזירה, ובעינן הפקר אף לבהמה, ¹וביאר החזו"א דמותר למנוע מבהמה וחיה להגיע אל פירות ההפקר אלא שאם הלכה ואכלה אסור למנועה]. (2) דוקא באוכלת מן התאנה במחובר אין מחזירין אותה אבל בתלוש חייב להחזירה דבתלוש כבר זכה בהם עד הביעור ואיכא משום איסור מאכל אדם לבהמה (חזו"א שם).

הלכה ו

מט. (1) האם מותר לסוך שמן, יין וחומץ? (2) ומהו לסוך שמן ע"ג חטטין או מכה?

ת. (1) לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן. (2) מותר (ירושלמי ח' ב') ולא חשיב מלוגמא כיון שסך כדרכו. ובלבד שלא יטול במוך ויתן על גבי מכתו (תוספתא פ"ו הל' ד')

נ. (1) האם מותר לערב שמן ויין ולסוך, ומה הטעם? (2) ומהו לסוך במרחץ והטעם?

דאין קדושה בעצי הסקה דביעורו קודם להנאתו, ואף עצי שמן סתמן להסקה. ולענין לולב אמרו (סוכה מ.) דיש בו קדושה ופירש"י דהנאתו וביעורו שווה דעיקר הנאתו לכבד הבית. אך הרמב"ם בפיה"מ סוכה פ"ג מ"ט כתב דהלולב מותר למכרו לפי שהוא כעצים ואין קדושת שביעית חלה עליו.

מג. (1) תבשיל שנפסד ופת שעופשה, האם מחוייבין לאוכלן? (2) כתב הרמב"ם "אינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה" באר דבריו? (3) האם מותר לעשות מלוגמא ממאכל שנפסד?

ת. (1) אינו מחויב לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר (2) החזו"א (י"ד י') מבאר שאין מצוה באכילת פירות שביעית אלא דר"ל שאין מחייבין אותו לחשבו למאכל אדם אלא רשאי להאכיל לבהמתו, ואף אסור לאכול פת שעופשה דכיון שראוי לבהמה, ולאדם אינו ראוי, חשיב אכילתו הפסד, והא דלא אמר שאסור לאכול מפני שדברו חכמים בהוה. (3) הר"ש אסר והגר"א מתיר (חזו"א י"ג כ"ד).

מד. (1) האם מותר לקלף פירות שביעית הראויים לאכילה עם הקליפה כגון תפוחים? (2) מה דין הקליפות?

ת. (1) החזו"א (י"ד י') מתיר כמו שהתירו בתרומה לקנב בירק כלומר להסיר העלים שאינם נאים. (2) הקליפות הראויים לאדם או שיש בהם אוכל, או כשמיחדים לבהמה, מניחין בכלי עד שתתעפש, אבל כשאינו עומד לבהמה לפי המקום והזמן אין בו קדו"ש ומותר להשליכן, אך בסדר השביעית כתב דכל שראוי לבהמה יש להניחו בכלי עד שיפסד.

הלכה ז

מה. (1) האם מותר לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה, ומה הטעם? (2) ומה"ד בתרומת ירק דרבנן בשמן של שביעית?

ת. (1) אין מבשלין ירק של שביעית בשמן תרומה והטעם, א. רבינו פירש שלא יגרום לפירות שביעית שלא יאכלו, ב. רש"י פירש שלא יביא שמן של תרומה לידי פסול דשביעית מותר רק עד זמן הביעור. ג. הגר"א והחזו"א ס"ל דהאיסור מחמת שניהם. (2) רע"א על המשנה (פ"ח מ"ז) מתיר דכיון שהוא דרבנן מותר להביאו לידי פסול. אבל החזו"א (י"ד י"ג) אוסר משום הפסד שביעית.

¹ בספר שפיצי קודש (לרי"א וינארוס סי' ו"ט) מפקר דמאכל אדם מותר למנוע מהבהמה אלא שאין מחייבין משא"כ מהבהמה אסור למנוע, ואף דשצורית הוי מאכל מהבהמה מ"מ כיון דפצי לה למנוע חשיב מאכל אדם, ודעת"ת.

ת. 1) אסור מפני שמפסידו, וכתוב לאכלה ולא להפסד. 2) אין סכין שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא בחוץ ונכנס, והטעם מבוא בירושלמי (שביעית פ"ח ה"ב) משום בזיון קדשים ומכאן למד המהרי"ט (ח"א מ"ג) דפירות שביעית יש בהם משום קדושה.